

9. Nayman, E. A. (2017), “The Problem of Participants in a Speech Event in Modern Pragmatics”, *Tomsk State University Journal of Philosophy, Sociology and Political Science* [“Problema uchastnikov rechevogo sobytiya v sovremennoy pragmatike”, *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta, Filosofiya, Sociologiya, Politologiya*], Tomsk, vol. 40, pp. 132–144.

10. Pochepstov, G. G. (2001), *Communication theory [Teoriya kommunikatsii]*, Refl-book Publishing house, Moscow, 656 p.

11. Temirgazina, Z. K. (2019), “The Number of Participants as a Communicative Situation Factor: a Typology of Situations with Three Participants”, *RUDN Journal of Language Studies, Semiotics and Semantics* [“Kolichestvo uchastnikov kak faktor kommunikativnoy situatsii : tipologiya situatsiy s tremya uchastnikami”, *Vestnik RUDN. Teoriya yazyka, Semiotika, Semantika*], Moscow, vol. 10, issue 1, pp. 108–120.

12. Fedorova, N. V. (2012), “Belarusian phraseology with the meaning of the characteristics of speech behavior and the role of the third person in the communication situation”, *Bulletin of Donetsk National University, Series B : The Humanities* [“Belorusskie frazeologizmy so znacheniem kharakteristik rechevogo povedeniya i roli tret'ego lica v situatsii obshcheniya”, *Visnyk Donets'kogo natsional'nogo universytetu, B : Humanitarni nauky*, vol. 1–2, pp. 37–45.

13. Formanovskaya, N. I. (2007), *Speech interaction : communication and pragmatics [Rechevoe vzaimodejstvie : kommunikaciya i pragmatika]*, IKAR Publishing house, Moscow, 480 p.

Larisa I. DUZ,

PhD (Philology), Associate Professor, Associate Professor at the Foreign Language Department, Odessa National A. V. Nezhdanova Academy of Music; 63 Novosel'skogo str., Odessa, 650023, Ukraine; tel.: +380487269747; e-mail: larisa.duz@gmail.com; ORCID ID: 0000–0003–4507–9018

THE THIRD PARTICIPANT IN THE PROFESSION-SPECIALIZED COMMUNICATION WITHIN A MUSIC HIGHER EDUCATION INSTITUTION

Summary. The following paper *aims* at demonstrating special features of profession-centered communication being performed in a music higher education institution with the participation of foreign students. The *object* of this study is the profession-centered speech interaction of the music/vocal pedagogue with foreign students who possess different levels of language knowledge. The *subject* of the study is the third communicant, most often a foreign student, his/her role and characteristics. As *methods* the study uses observation, analysis and synthesis, comparison, generalization and description. The *results* are as follows. The study identifies real-life communication needs that are being formed in the process of profession-specialized studies and therefore have to be considered in the founding of language and speech competences of a foreign student; it also establishes types of professional communication in a music higher education institution. Further, the study clarifies the reasons that lead to a situation that requires the participation of a third person; finally, it defines the role and the meaning of the third participant as well as the language competence needed by him/her. The analysis of academic communication serves as a foundation for the *conclusion* on factors which define the success of professional interactions between the music / vocal pedagogue and the foreign students.

Key words: professional speech situation, third participant in communication, intentionality of speech, locutionary act, psychophysical perlocutionary effect, music / vocal pedagogue, foreign student, music higher education institution.

Статтю отримано 15.04.2021 р.

DOI: 10.18524/2307–4558.2021.35.237790

УДК 811.161.2'42:82–1“1990/2009”

ЄЩЕНКО Тетяна Анатоліївна,

кандидат філологічних наук, доцент, завідувачка кафедри українознавства Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, вул. Шимзерів, буд. За, м. Львів, 79010, Україна; тел.: +380 (32) 2786446; e-mail: teua.lviv@gmail.com; ORCID ID: 0000–0002–3624–5072

КОЛЕКТИВНИЙ АДРЕСАНТ ПОЕТИЧНОГО ТЕКСТУ: КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. *Мета* статті — опис лінгвоперсонологічних виявів колективного адресанта української поезії кінця ХХ століття як літературно-мовного феномена, окреслення динаміки зрушень та стильові тенденції іміджу митців постколоніального українського дискурсу. *Джерельною базою* розвідки слугують поетичні словесні цілі, з яких у спосіб точної і повної інвентаризації здійснено вибірку одиниць (метафор, епітетів, перифраз, оксюморонів тощо), що маніфестують текстову категорію «колективний адресант». *Об'єктом* вивчення є український поетичний дискурс постколоніальної епохи та його складники (колективний адресант↔текст↔адресат), а *предметом* — художні образи української поезії 1990-х років як виразники колективного адресанта «дев'яностників». Джерельною базою обрано віршовані твори сучасних українських поетів В. Виноградова, Р. Скиби, І. Павлюка, Л. Мельник, М. Кіянської,

Н. Нежданой, А. Дністрового, В. Балдинюк, С. Жадана, О. Галети, В. Махна, Д. Кубая, Н. Дички, О. Яковини, Н. Федорака, П. Михайлюк, П. Вольвача, А. Бондаря, І. Бондаря-Терещенка, О. Сливинського та ін., що розміщені в літературних часописах, журналах, газетах («Березіль», «Кальміус», «Сучасність», «Кур'єр Кривбасу», «Літературна Україна», «Тернопіль вечірній», «Дніпро», «Світо-вид», «Дзвін», «Дніпро», «Слово просвіти» «Слово і час», «Західний кур'єр», «Світ молоді», «Київ», «Українська культура», «Дивослово» та ін.), антологіях поезій («Іменник» (1997), «Дев'ятдесятники» (1998), «Антологія нової української поезії» (1998), «Дивовид» (1997), «Антологія нової української поезії» (1998), «Боян-97», «Пастухи квітів» (1999), «Цех поетів» (1999) та ін.). **Результатом** наукового пошуку стало опрацювання концепції антропоцентричної природи поетичного тексту, в якому адресант і адресат складають інтерактивний комунікативний ланцюг, а художньо-поетична комунікація в аспекті дискурсивного підходу розглядається як процес, у якому предмет вербальної взаємодії між її учасниками закодований у віршованій формі. Подано також характеристику стильових мовних ознак іміджу митців. **Висновком** є те, що кожна культурно-історична епоха витворює мікрообраз часу, виробляє власний спосіб художньо-образного осмислення і бачення світу. Українські поети покоління «1990» — це знакова спільнота письменників, що народилася орієнтовно в один час і має спільний життєвий досвід, і як наслідок — ідентичність способів рефлексії, спорідненість емоцій, проблем, зацікавлень. Ці автори характеризуються спільним досвідом так званого поколінняного переживання, що визначило їх подальше духовне зростання й формування свідомості. Молодіжна поетична група «1990» у своїх поетичних збірках нарешті позбулася комплексу меншовартості колоніальної нації, сформувала унікальну манеру письма, виступила проти так званого методу «соціалістичного реалізму» у літературі, зафіксувала протест проти офіціозу й ідеологічної заангажованості у художній словесності, утвердила гендерну рівність у поезії. Визначаємо лінгвоперсоналогічні вияви колективного адресанта української поезії кінця ХХ століття: сарказм, депресивний синдром, почасти мода на деконструкцію, колажність техніки, кліповість, фрагментарність бачення світу, стилістична какафонія, змішування жанрів, гіперболізм та цитатність мислення, антипоетичність, антиестетичність, іронічна позиція щодо ustalених зворотів, синтез сучасного європейського світогляду з притаманними тільки українському менталітету способу сприйняття міфів, образів та метафор, гра з етнофілологіями українського віршування, етнототожними елементами етнокультури, мовно-естетичний радикалізм, пародійність, гротескність, стилістичні варіації, семантично-деструктивні експерименти з ustalеними поетизмами, фразеологізмами, відомими у національній і світовій культурі текстами, прецедентними іменами, деконструктивістська гра з узуально-«стертими» метафоричними образами з метою подолання тиражованості, автоматизму їх сприйняття, знижена мова як масово-естетична реакція на нормотворчість, стандартність мови та пуризм, зорієнтованість на маси, тобто «середню» людину, без переваг та духовної вишкolenості, кітчева естетика письма, уведення у поезію кліше мас-медіа-простору, ідеологізованих висловів тоталітарного режиму, які творчо модифікуються авторами шляхом іронізування та заперечення, нівелювання канонізованого сентиментального ставлення до історичних та релігійних істор, будь-яких авторитетів, розширення мовно-естетичних горизонтів поетичного слова (сленг, суржик, діалектизми), відчуження від соціальних інститутів, політики, панівних ідеалів та ідеологій, семантико-стилістичні мотиви самотності, порожнечі та спустошення.

Ключові слова: адресант колективний, дискурс постколоніальний, комунікація поетична, література українська, покоління літературне, покоління «1990», текст поетичний, стиль мовний.

Постановка проблеми. Українська культура тривалий час перебувала у колоніальній залежності від Радянського табору. Поезія була підпорядкована естетичній системі соціалістичного реалізму, ідеологічній заангажованості письменників, коли автор неодмінно мусив згадати у тексті партійного керманіча, комуністичну партію, комсомол чи іншу ідеологічну структуру. Ця несвобода й відсутність вибору відбивалася і на творчій манері письма. На зламі ХХ і ХХІ століть простежуються докорінні соціально-культурні зрушення українського суспільства, знакові історичні події, що вплинули на подальший перебіг й уклад життя: Чорнобильська трагедія, руйнування імперії, нещадне розграбування країни колишніми партійними ватажками тощо. Чорнобиль (Полісся) — біблійне місце і колиська праслов'янської культури перетворився в зону поза життям, а Радянський Союз, — батьківщина літературного покоління «1990», — зник з карти світу. Український поетичний дискурс постколоніальної епохи увібрав у себе всі вище вказані зрушення. Однією із передумов дискурсивного підходу до вивчення власне лінгвальних явищ є врахування картини світу адресантів, соціокультурної ситуації, в якій протікає художня комунікація, стильових тенденцій письма, естетичних програм мовців тощо. Тому вивчення колективного адресанта українського поетичного тексту літературного покоління «1990» є актуальним, містить нові знання щодо словесної творчості письменників країни, що тривалий час мала політичну узалежненість від Радянської імперії.

Аналіз останніх досліджень. Прикметою часу є те, що сучасна антропоцентрична лінгвістика у своїх наукових студіях враховує комунікативні чинники творчої інтеракції між адресантом-поетом й адресатом-читачем, а текст (незалежно від жанру) постає предметом вивчення мовної особистості майстра слова в новітньому аспекті — лінгвоперсоналогічному, репрезентаційному, іміджевому. Цю ідею в українському мовознавстві розвивають: А. Загнітко, Т. Єщенко, Л. Славова, М. Степаненко та ін.

Теоретико-методологічною базою дослідження є розробки вчених з антропоцентричної лінгвістики (Ю. Караулов, М. Алефіренко і ін.), розвідки у галузі лінгвістики колективного адресанта у поетичних текстах крізь художні засоби тексту, комунікативної, когнітивної та функціональної лінгвістики й аналізу дискурсу (І. Арнольд, Л. Бабенко, А. Баранов, А. Загнітко, Т. Єщенко, В. Карасик, О. Кубрякова, О. Селіванова, К. Штайн, Т. Ван Дейк, Ч. Пірс та ін.), концепція діалогічності М. Бахтіна про те, що дискурсивна природа тексту зумовлює його внутрішню і зовнішню зв'язність.

Формулювання завдань. Об'єктом вивчення у пропонованій розвідці є український поетичний дискурс постколоніальної епохи з його складниками (колективний адресант↔текст↔адресат). Предмет дослідження — художні образи (метафори, епітети, оксюмори, перифрази) української

поезії 1990-х років як виразники колективного адресанта «дев'яноститників». Мета статті — описати лінгвоперсонологічні вияви колективного адресанта української поезії кінця ХХ століття як літературно-мовного феномена, окреслити динаміку зрушень та стильові тенденції іміджу митців постколоніального українського дискурсу. Мета передбачає виконання таких завдань: 1) обґрунтування думки про антропоцентричну природу поетичного тексту; 2) з'ясування диференційних ознак поняття літературного покоління «1990» або «дев'яноститників»; 3) описання засобів вираження мовного іміджу письменників українського поетичного дискурсу. Для розв'язання поставленої мети використано методи *систематизації* (для уточнення поняттєвого апарату), *опису* (для послідовної типологізації мовних засобів і стильових ознак вираження текстової категорії «колективний адресант»). Джерельною базою обрано віршовані твори сучасних українських поетів В. Виноградова, Р. Скиби, І. Павлюка, Л. Мельник, М. Кіяновської, Н. Нежданой, А. Дністрового, В. Балдинюк, С. Жадана, О. Галети, В. Махна, Д. Кубая, Н. Яковини, Н. Федорака, П. Михайлюк, П. Вольвача, А. Бондаря, І. Бондаря-Терещенка, О. Сливинського та ін., що дебютували у період 90-х років ХХ століття й їхні твори розміщені в літературних часописах, журналах, газетах («Березіль», «Кальміус», «Сучасність», «Кур'єр Кривбасу», «Літературна Україна», «Тернопіль вечірній», «Дніпро», «Світо-вид», «Дзвін», «Дніпро», «Слово просвіти» «Слово і час», «Західний кур'єр», «Світ молоді», «Київ», «Українська культура», «Дивослово», «Вітчизна» та ін.), антологіях поезій («100 молодих поетів України» (2008), «Іменник» (1997), «Літургія кохання» (2008), «Початки» (2008), «Вертоград» (2009), «Дев'яноститники» (1998), «Антологія нової української поезії» (1998) та ін.).

Виклад основного матеріалу дослідження. Покоління українських поетів «1990» літературні критики визначають по різному: «покоління поза грою» [16, с. 71], яке утворило маргінальний дискурс, відстороненість від усього, що пов'язане з офіціозом; «покоління постепохи: постколоніальне, постчорнобильське, постмодерне, постхристиянське, що у своїй сумі є апокаліптичним» [17, с. 24]. Варто підкреслити, що це перше позацензурне покоління в українській літературі, яке могло бути таким, яким воно за природою мало й хотіло бути. Після здобуття Незалежності України на культурній палітрі з'являється чимало творчих формацій, що беруть на себе зобов'язання розвивати молодіжне мистецьке життя: проводити літературні читання, сприяти виданню українськомовної літератури, популяризувати словесну творчість молодих авторів. До прикладу, ЧУММА (Чільна Українська, Молодіжна, Мистецька Агенція). «Дух явища, що його критики вже офіційно називають «українською літературою 90-го року», — водночас вільний, авантюристичний та дещо романтичний. Але романтика потім трансформується у характерний для «постреволюційного» часу прагматизм, іноді — у відчай, та аж ніяк — у декларативне відчуття безвиході. Ця нова естетика продиктована часом, подіями та умовами пішла на користь українській літературі, викликавши нову поетичну хвилю» [5, с. 7]. Адже сформувався перше покоління нової епохи, епохи естетичної свободи, яке запропонувало унікальну систему ціннісних ідеалів та їх вербалізованих художніх форм.

Що ж варто розуміти під поняттям «літературно-мовне покоління»? Це, перш за все, група письменників, що народилася орієнтовно в один час і має спільний життєвий досвід, а як наслідок — ідентичність способів рефлексії, спорідненість емоцій, проблем, зацікавлень. Джерельною базою творчості такої спільноти є так зване *поколінняве переживання*, психологічний стрес, що припав на їхню молодість і окреслив духовний зміст, філософію життя. Адже згідно з міркуваннями іспанського філософа Х. Ортега-і-Гассета, покоління — це «динамічний компроміс між масою та індивідом, є найважливішим історичним поняттям і є, так би мовити, тією траєкторією, по якій рухається історія» [12, с. 5]. Інакшість літературно-мистецької групи виражається через образно-художнє втілення духу своєї епохи, витворення міфу культурно-історичної доби.

Нарешті в українській постколоніальній літературі простежується своєрідне оздоровлення атмосфери письменства, остаточне позбуття обтяжливих штампів так званого «соціалістичного реалізму». Без усіляких ідеологічних перешкод і застережень починає друкуватися молодіжна поезія різних стилів і напрямків. Перед поколінням «1990» постала місія повернення через літературу духу української нації, європейськості і самобутності, яку, на жаль, за радянщини було втрачено. Митці усвідомлюють покликання творити вільну, незалежну українську культуру, літературу, поезію. Високий рівень освіти, що мають поети, дає змогу у віршах показати синтез сучасного європейського світогляду з притаманними тільки українському менталітету способу сприйняття міфів, образів та метафор: «Там котлярєвщини іржа, / Шашкевича конфуціанство. / На котлярєвщина чужа, / вельми-малорозбірне панство! / Нечує-мирнієські гріхи, буболіки, недогероїв» [14, с. 6].

Як наслідок, українські поетичні тексти кінця ХХ століття містять мотиви естетики зламу століть: смуток, печаль, відсутність розуміння майбутнього, покинутість, непотрібність: «Сонце прямує попри дахи. / Збірники прози, ранкові моління. / Ми зберегли, наче кисень — птахи, / присмак причетності до покоління, / котрий хвилює, мов перше гоління / шкіру...» [6, с. 229]. А з іншого боку, — піднесення, вивільнення внутрішньої духовної енергії для нового. Все це відбилося на поетичній творчості людей, світ яких так докорінно змінився. Аналіз поезії свідчить: творча молодь прагне вивільнитися з атмосфери ідеологічного штампу й кліше української «вторинності», «меншвартовості».

Після суцільної одноманітності і панування традиційного, декларативного, провінційного типу художньої комунікації, українські поети тяжіють до унікальності і оригінальності, витворюють інтелектуальний тип дискурсу. Засновуються перші постколоніальні літературні осередки, що демонструють строкатість літературних програм і різноманіття мовних стилів. Уважають, що дев'ятдесятники беруть початки із Заходу України, де утворився перші літгурти 90-х років ХХ ст. «ММЮННА ТУГа», м. Львів, 1990 р. (М. Савка, М. Кіяновська, Н. Сняданко, Ю. Міщенко, Н. Томків, А. Серета), «Музейний провулок — 8», м. Львів, 1990 р. (В. Борисполець, О. Бригинець, В. Жовнорук). Згодом з'явилися «Нова дегенерація», м. Івано-Франківськ, 1991 р. (І. Андрусак, С. Процюк, І. Ципердюк), «Червона фіра», м. Харків, 1992 р. (С. Жадан, Р. Мельників, І. Пилипчук), «Друзі Еліота», м. Ніжин, 1993 р. (А. Дністровий, А. Іванов, В. Голован, С. Коноваленко), «Західний вітер», м. Тернопіль, 1994 р. (В. Махно, Б. Щавурський, Г. Безкоровайний, В. Гайда), літоб'єднання молодих жінок-літераторів «Нечувани», м. Львів, 1995 р. (О. Галета, О. Конак, Г. Крук, О. Новосад, І. Старовойт) та ін.

Це здебільшого представники так званої «чоловічої поезії», поети міста (Київ, Львів, Івано-Франківськ, Тернопіль, Харків, Ніжин, Чернігів, Донецьк, Луцьк та ін.), українськомовні митці слова, які мають різномірну професійну належність (поети, прозаїки, драматурги, есеїсти, літературні критики, журналісти, музикознавці, музичні критики, редактори, видавці, художники, політологи, перекладачі, науковці). Митці групи «1990» різні за стилем письма, вдачею, талантом, але їх об'єднує те, що вони постали проти соціалістичної естетики. Ці дивовижні мовно-літературні постаті прагнули нової поетичної енергетики, своєю творчістю утілювали мистецький світогляд у інших лінгвофілософських координатах, прагнули осмислити себе у світі, віднайти національну ідентичність.

Українські поети 1990-х років репрезентують різні естетичні програми. Останнє вербалізується у поетичному тексті кризь художні образи і витворює неповторність колективного адресанта поетичного дискурсу покоління «1990». Так, представники традиційної течії (В. Виноградов, Н. Дичка, П. Михайлюк, П. Вольвач, В. Слапчук, М. Павленко) відтворюють усталені норми української поезії, перебуваючи під впливом мовно-естетичних знаків національної культури, вдало синтезують фразеологізми з авторськими смисловими інтерпретаціями: «*Вирушаєм в похід, славне лицарство не запорозьке, / Коти-подем туди і так само «коти» назад*» [10, с. 20]. Вказана манера поетичної естетизації доволі закорінена в етнофілологемі українського віршування і є іманентною для національного способу мовомислення. Це формує неповторно-індивідуальний почерк таких митців 1990-х, як: Р. Скиба, Ю. Бедрик, І. Павлюк, С. Жадан, і призводить до неабиякого мистецького ефекту та стилізації під фольклор: «*Козаком Мамаєм вичікую зустрічі з нинішнім днем...*» [18, с. 35]. Автори кінця ХХ ст. створюють персоніфіковані образи через етнототожні елементи одягу, через характерні риси поведінкових стереотипів українців, унаслідок чого персоніфіковані поняття набувають не тільки загальнолюдських властивостей, а й національних ознак: «*Будда відпустив оселедця по плечі, / Читав барокові євангельські мантри, / Водив за собою зграї малечі, / В корчмі заливаючи про власні мандри*» [7, с. 11].

Адресанти постмодерністської течії (А. Бондар, І. Бондар-Терещенко, А. Дністровий, С. Жадан, М. Кіяновська, О. Корж, В. Махно, Н. Неждана, С. Мудрик, С. Процюк, О. Чекмишев, І. Андрусак, В. Балдинюк, О. Горкуша, Л. Мельник, Р. Мельників, М. Розумний, Л. Стринаглюк, В. Махно) не бояться радикальних мовно-естетичних змін, їх образний слововжиток межує від яскраво вираженого ліричного початку до пародійно-гротескних стилістичних варіацій, семантично-деструктивних експериментів з усталеними поетизмами української віршованої мови: «... *червоний бісер / в очі бісиками закотився / ... І не вишня це а вишивка / на білому червоне і чорне проступить...*» [11, с. 9]. Виникнення революційно-епатажних елементів у поезії, через які знижуються, апокрифізуються класичні образи, пов'язане з аксіологічною нестабільністю епохи кінця ХХ ст. Поети-посмодерністи 1990-х виступають проти офіціозу, проти того, щоб мистецтво ідентифікувалося за усталеними кліше, поетизмами тощо. Останнє досягається деконструктивістською грою з узуально-«стертими» метафоричними образами з метою подолання тиражованості, автоматизму їх сприймання (Н. Неждана, Р. Скиба); активним уведенням до метафоричних контекстів жаргонної лексики (А. Бондар, А. Дністровий, С. Жадан, С. Пантук), розмовних елементів (В. Балдинюк, А. Бондар, П. Вольвач, О. Сливинський, О. Степаненко). Наприклад: «*Де каштан небеса підпер / Де навіки заснуло місто, / Я долонями очі тер — / Назовіть мене терористом*» [15, с. 76]; «*Київ — місто герой / А я — його героїня / То ж у нас — син — героїн*» [11, с. 54]. Переконуємося: знижена мова є масово-естетичною реакцією на нормотворчість, стандартність мови та пуризм. Така естетика зорієнтована на маси, тобто «середню» людину, без переваг та духовної вишколеності і відбиває елементи кітчевої культури: «*Офіціант! Подати авокадо, / Подати пива, трохи голубців! / Тихеньку музичку врубай на кшалт ламбади / ти — Жанна д'Арк, я — мудрий Лао-Цзи*» [1, с. 31]. Аналізовані тексти містять чималу кількість зворотів мас-медіа-простору, ідеологізованих висловів тоталітарного режиму, які творчо модифікуються авторами шляхом іронізування та заперечення (С. Жадан, О. Соловей): «*І кольору білого кольору білого / кольору / уже не здобути ні з крейди ні з солі / ні з хмар / Бо все забування то вигадка / Ніщо не забуто / Ніхто не забутий / Ура!*» [11, с. 60]; «*Якесь «нове покоління» нехай вибирає PEPSI, хай вибирає що хоче. / А я вибираю*

Гонту» [2, с. 3]. Колажність техніки, стилістична какофонія, змішування жанрів, гіперболізм та цитатність мислення, антипоетичність, антиестетичність, іронічна позиція щодо усталених зворотів є одними із основних стильових ознак персоніфікованих образів української поезії кінця ХХ ст.: «*Так виникають міста і дефініції / Хтось пропонував Гомера на мера. / Історія фіксувала фікції / З точністю провінційного репортера*» [4, с. 21]. Низка мотивів уводиться не в піднесеній, ідеальній (романтизованій) тональності, а навпаки, у зниженій. Молоді поети нівелюють з часом канонізоване сентиментальне й обожнювальне ставлення до історичних та релігійних істот: «*А може прийде не Мессія / а МАСОВИК?*» [11, с. 74]. Біблійні мотиви у поетичному мовленні 1990-х років з'являються частіше, ніж у поезії попередніх поколінь, і менш обережно влітаються у художні образи. Для мовного стилю дев'яностити років притаманне також викривлення усталених фонових знань про національні постаті української культури. Фіксуємо чимало кількості парадоксальних інновацій, що ґрунтуються не на аналогії, а на протиставленні та на суперечливій грі з асоціативними площинами. (П. Вольвач, Г. Крук, Р. Мельників, О. Самара, О. Соловей, О. Степаненко). Останнє вказує на ще одну мовну ознаку іміджу поетів 90-х — кларизм. Інтенаційною домінантою поетичної комунікації епохи зламу століть є «зниження», апокрифізація традиційних тем боротьби за незалежність України і под. через метафору-іронію: «*куняють похнюплені экс-морозенки, / червиві брати із якихось Глевах*» [3, с. 19].

Незважаючи на контамінацію літературної мови з діалектною, розмовною та просто лайливою лексикою й використання елементів масової культури, постмодерна українська література розрахована насамперед на інтелектуального читача. Вочевидь, таке суттєве розширення мовно-естетичних горизонтів поетичного (точніше антипоетичного) слова, його джерельної бази є наслідком процесу, про який згадував В. Шкловський: «Нові форми у мистецтві утворюються шляхом канонізації форм низького мистецтва» [19, с. 71]. Останнє постає основою у концепції боротьби літературних поколінь і не є відкриттям поетів дев'яностити років, а цілком закономірним явищем.

Наскрізною темою поезії «дев'яностити років» є місто. Урбаністичне спрямування образної системи, підкреслено натуралістична фіксація субкультури кінця ХХ ст. обумовлює функціонування ключових слів поезії 1990-х — *трамвай, площа, бомж, наркоман, хіппі*: «*Це їжа для котів й бомжів-інтелігентів / І я дивлюсь цей фільм крізь лінзу гранчака*» [13, с. 41]. Трапляється, що митці 90-х років ХХ ст., аби відтворити сучасність, модерність художньо-образного висловлювання, уводять до його складу наскрізні слова, що характеризують епоху: *хот-доги* (І. Бесараб); *трансформери*: «*Тебе і друзі вже не впізнають, / Такі ж, як ти, трансформери, мутанти / В ста виявах по ста світах заблуклі — / Де справжній світ, а де лиш дзеркала, / Де справжній ти, а де — фантомний зліпок?*» [20, с. 66].

Свідомість «бомжування», безпритульності у поезії досліджуваного періоду актуалізується через ключові слова *ніхто, ніщо*: «*Я ніхто / Я нізвідки / Я тут взагалі не живу / ці адреси чужі / ці сліди перекреслено вітром*» [9, с. 64]. Позиція відчуження «дев'яностити років» (аж до самозаперечення) від соціальних інститутів, політики, панівних ідеалів та ідеологій несе у собі елементи екзистенційного світовідчуття, яке відображується у семантико-стилістичних мотивах самотності, порожнечі та спустошення. Метафора української поезії 1990-х років майже не містить традиційно-патріотичної і сентиментальної риторики.

Висновки. Кожна культурно-історична епоха витворює мікрообраз часу, виробляє власний спосіб художньо-образного осмислення і бачення світу. Українські поети покоління «1990» — це знакова спільнота письменників, що народилася орієнтовно в один час і має спільний життєвий досвід, і як наслідок — ідентичність способів рефлексії, спорідненість емоцій, проблем, зацікавлень. Ці автори характеризуються спільним досвідом так званого поколіннєвого переживання, що визначило їх подальше духовне зростання й формування свідомості. Молодіжна поетична група «1990» у своїх поетичних збірках наразі позбулася комплексу меншовартості колоніальної нації, сформувала унікальну манеру письма, виступила проти так званого методу «соціалістичного реалізму» у літературі, зафіксувала протест проти офіціозу й ідеологічної заангажованості у художній словесності, утвердила гендерну рівність у поезії. Поети і поетки характеризуються різноманіттям стильової манери письма (філологічно-мистецький, постімпресіоністичний, постмодерністичний, фольклорний тощо), належністю до різних світоглядно-мистецьких об'єднань. Останнє витворює неповторність мовного стилю колективного адресанта поетичного дискурсу покоління «1990». Визначаємо лінгвоперсоналогічні вияви колективного адресанта української поезії кінця ХХ століття: сарказм, депресивний синдром, почасти мода на деконструкцію, колажність техніки, кліповість, фрагментарність бачення світу, стилістична какофонія, змішування жанрів, гіперболізм та цитатність мислення, антипоетичність, антиестетичність, іронічна позиція щодо усталених зворотів, синтез сучасного європейського світогляду з притаманними тільки українському менталітету способу сприйняття міфів, образів та метафор, гра з етноміфологеми українського віршування, етнототожними елементами етнокультури, мовно-естетичний радикалізм, пародійність, гротескність, стилістичні варіації, семантично-деструктивні експерименти з усталеними поетизмами, фразеологізмами, відомими у національній і світовій культурі текстами, прецедентними іменами, деконструктивістська гра з узуально-«стертими» метафоричними образами з метою подолання тиражованості, автоматизму їх сприймання, знижена

мова як масово-естетична реакція на нормотворчість, стандартність мови та пуризм, зорієнтованість на маси, тобто «середню» людину, без переваг та духовної вишколеності, кітчєва естетика письма, уведення у поезію кліше мас-медіа-простору, ідеологізованих висловів тоталітарного режиму, які творчо модифікуються авторами шляхом іронізування та заперечення, нівелювання канонізованого сентиментального ставлення до історичних та релігійних істот, будь-яких авторитетів, розширення мовно-естетичних горизонтів поетичного слова (сленг, суржик, діалектизми), відчуження від соціальних інститутів, політики, панівних ідеалів та ідеологій, семантико-стилістичні мотиви самотності, порожнечі та спустошення.

Перспективою дослідження є опис текстової категорії «час і простір» у текстах української поезії 1990-х років.

Література

1. Бондар А. Весіння ересь : вірші. Київ : Смолоскип, 1998. 64 с.
2. Вольвач П. Вірші. *Дзвін*. 1998. № 3–4. С. 3.
3. Вольвач П. Вірші. *Київ*. 1998. № 7–8. С. 19.
4. Галета О. Переступ і поступ : поезії. Львів: Каменяр, 1998. 72 с.
5. Доній Т. Подорож за мовний кордон: передмова. *Протизначення. Двомовна антологія молоді української поезії*. Львів : Кальварія, 2001. С. 7–8.
6. Жадан С. Динамо-Харків : вибрані вірші. Київ : АБАБАГАЛАМАГА, 2014. 238 с.
7. Жадан С. Цитатник : вірші для коханих і коханців. Київ : Смолоскип, 1995. 62 с.
8. Єщенко Т. Текстово-антропоцентричний вимір метафори української поезії 90-х років ХХ століття. Київ : Академвидав, 2018. 380 с.
9. Мельник Л. Его і центр : поезії. Київ : Смолоскип, 1998. 88 с.
10. Мельників Р. Вірші. *Березиль*. 1998. № 7–8. С. 20.
11. Неждана Н. Котивишня : поезії. Київ : Смолоскип, 1996. 108 с.
12. Ортега-и-Гассет Х. Что такое философия? Москва : Наука, 1991. 411 с.
13. Поваляева С. Вірші. *Молоде вино* : антологія молоді поезії. Київ : Смолоскип, 2000. С. 41.
14. Процьок С. Вірші. *Березиль*. 1998. № 1–2. С. 6.
15. Скиба Р. Хвороба росту : поезії. Київ : Смолоскип, 1998. 240 с.
16. Соловей О. Деяностіки : покоління поза грою. Кальміус. Чис. 1 (5). 1999. С. 71–76.
17. Харчук Р. Покоління пост-епохи. *Слово і час*. № 2. 1998. С. 24–26.
18. Ципердюк І. Переселення квітня : медитації. Київ : Смолоскип, 1996. 72 с.
19. Шкловский В. Гамбургский счёт : статьи — воспоминания — эссе (1914–1933). Москва : Сов. писатель, 1990. 544 с.
20. Яровий О. Вірші. *Київ*. 1995. № 2–3. С. 66.

References

1. Bondar, A. (1998), *Spring heresy* : poetry [Vesinnya yeres' : virshi], Smoloskyp, Kyiv, 64 p.
2. Vol'yach, P. (1998), "Poetry", *Dzvin* ["Virshi", *Dzvin*], issue 3–4, p. 3.
3. Vol'yach, P. (1998), "Poetry", *Kyiv* ["Virshi", *Kyiv*], issue 7–8, p. 19.
4. Galeta, O. *Crime and progress* : poetry [Perestup i postup : poezii], Kamenyar, L'viv, 72 p.
5. Doniy, T. (2001), "A journey beyond the language border : preface", *Contraindications. Bilingual anthology of young Ukrainian poetry* ["Podorozh za movnyi kordon : peredmova"], *Protynnachennya. Dvomovna antologiya molodoi ukrainiskoi poezii*], Kal'variya, L'viv, pp. 7–8.
6. Zhadan, S. (2014), *Dynamo-Kharkiv* : selected poems [Dynamo-Kharkiv : vybrani virshi], ABABAGALAMAGA, Kyiv, 238 p.
7. Zhadan, S. (1995), *Quote book : poems for loved ones and lovers* [Tsyatnyk : virshi dlya kokhanykh i kokhantsiv], Smoloskyp, Kyiv, 62 p.
8. Yeshhenko, T. (2018), *Textual-anthropocentric dimension of the metaphor of Ukrainian poets of the 1990s* [Tekstovo-antropocentrychnyi vymir metafory ukraiyins'koyi poeziyi 1990-kh], Akademvydav, Kyiv, 380 p.
9. Mel'nyk, L. (1998), *Ego and center* : poetry [Ego i tsentr: poeziyi], Smoloskyp, Kyiv, 88 p.
10. Mel'nykiv, R. (1998), "Poetry", *Berezil* ["Virshi", *Berezil*], issue 7–8, p. 20.
11. Nezhdana, N. (1996), *Rolling cherries* : poetry [Kotivnyshnya : poezii], Smoloskyp, Kyiv, 108 p.
12. Ortega-i-Gasset, X. (1991) *What is philosophy?* [Chto takoye filosofiya?], Nauka, Moscow, 411 p.
13. Povalyayeva, S. (2000), "Poetry" : *New wine, poetry anthology young* ["Virshi" : Molode vino : antolohiya molodoyi poeziyi], Smoloskyp, Kyiv, p. 41.
14. Procyuk, S. (1998), "Poetry", *Berezil* ["Virshi", *Berezil*], issue 1–2, p. 6.
15. Skyba, R. (1998), *Personal growth problems* : poetry [Khvoroba rostu : poeziyi], Smoloskyp, Kyiv, 240 p.
16. Solovey, O. (1999), "The Poets of the 1990s : A Generation Beyond the Game", *Kal'mius* ["Devyanostyky : pokolinnya poza groyu"], *Kal'mius*, issue 1 (5), pp. 71–76.
17. Kharchuk, R. (1998), "Post-era generation", *Word and time* ["Pokolinnya post-epokhy", *Slovo i chas*], issue 2, pp. 24–26.
18. Tsyperdyuk, I. (1996), *Resettlement to the planet of April* [Pereselennya kvitnya : medytatsiyi], Smoloskyp, Kyiv, 72 p.
19. Shklovskiy, V. (1990), *Hamburg Account* : articles — memories — essays (1914–1933) [Gamburgskiy schyot : stat'yi — vospominaniya — esse (1914–1933)], Sov. pisatel', Moscow, 544 p.
20. Yaroviy, O. (1995), "Poetry", *Kyiv* ["Virshi", *Kyiv*], issue 2–3, p. 66.

Tetyana A. YESHCHENKO

Candidate of Philological Sciences (PhD), Associate Professor, Head of the Department of Ukrainian Studies; Danylo Halytsky Lviv National Medical University; 3A Shymzeriv str., Lviv, 79010, Ukraine; tel.: +38 032 2786446; e-mail: teua.lviv@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-3624-5072

COLLECTIVE ADDRESSER OF POETIC TEXT: COMMUNICATIVE-PRAGMATIC ASPECT

Summary. *The purpose* of the article is to describe the linguo-personological manifestations of the collective addresser of Ukrainian poetry of the late twentieth century as a literary-linguistic phenomenon, to outline the dynamics of shifts and stylistic trends in the image of artists of postcolonial Ukrainian discourse. *The source base* of intelligence is poetic verbal goals, from which a selection of units (metaphors, epithets, paraphrases, oxymorons, etc.), which manifest the textual category of “collective addresser” is done utilizing the method of accurate and complete inventory. *The object* of study in the proposed investigation is the Ukrainian poetic discourse of the postcolonial era with its components (collective addresser-text-addresser). *The subject* of the research is artistic images (metaphors, epithets, oxymorons, periphrases) of Ukrainian poetry of the 1990s as expressions of the collective addresser of the «nineties». Poetic works of modern Ukrainian poets V. Vynohradov, R. Skyba, I. Pavliuk, L. Melnyk, M. Kianovska, N. Nezhdana, A. Dnistrovyy, V. Baldynyuk, S. Zhadan, O. Galeta, V. Makhno, D. Kubay, N. Dychka, O. Yakovyna, N. Fedorak, P. Mykhailyuk, P. Volvach, A. Bondar, I. Bondar-Tereshchenko, O. Slivynsky, etc., who made their debut in the 90s of the twentieth century and were published in literary magazines, newspapers (“Berezil”, “Kalmius”, “Modernity”, “Courier of Kryvbas”, “Literary Ukraine”, “Ternopil evening”, “Dnipro”, “World-view”, “Bell”, “Dnieper”, “Word of Enlightenment”, “Word and Time”, “Western Courier”, “World of Youth”, “Kyiv”, “Ukrainian Culture”, “Divoslovo”, “Fatherland”, etc.), poetry anthologies (“100 young poets of Ukraine” (2008), “Noun” (1997), “Liturgy of Love” (2008), “Beginnings” (2008), “Vertograd” (2009), “Nineties” (1998), “Anthology of New Ukrainian Poetry” (1998) and others). *The result* of the scientific article is a description of the concept of the anthropocentric essence of a poetic text, in which the addresser and the addressee interact interactively, and the artistic-poetic text is a unit of artistic communication. The poetic style of the collective addressee “1990” is characterized, the image of poets is clarified. *Research findings* — each cultural and historical epoch creates a microimage of time, develops its own way of artistic and figurative understanding and vision of the world. Ukrainian poets of the “1990” generation are a significant community of writers who were born at about the same time and have a common life experience, and as a result — the identity of ways of reflection, kinship of emotions, problems, interests. These authors are characterized by a common experience of the so-called generational experience, which determined their further spiritual growth and formation of consciousness. The youth poetic group “1990” in its poetic collections finally got rid of the inferiority complex of the colonial nation, formed a unique style of writing, opposed the so-called method of “socialist realism” in literature, protested against the officialism and ideological bias in the artistic order. We determine the linguo-personological manifestations of the collective addresser of Ukrainian poetry of the late twentieth century: sarcasm, depressive syndrome, partly tendency of deconstruction, collage of technique, clip art, fragmentary worldview, stylistic cacophony, mixing of genres, hyperbolicism and quotation of words, antipathy, synthesis of modern European worldview with peculiar only to the Ukrainian mentality way of perception of myths, images and metaphors, game with ethnomythology of Ukrainian poetry, ethno-identical elements of ethnoculture, linguistic and aesthetic radicalism, parody, grotesque, stylistic variations, semantic-destructive texts known in national and world culture, precedent names, deconstructivist play with usually “erased” metaphorical images in order to overcome duplication, automaticity of their perception, stylistically reduced language as a mass-aesthetic reality action on rule-making, standard language and purism, focus on the masses, i.e. the “average” person, without preferences and spiritual training, kitsch aesthetics of writing, introduction to poetry clichés of mass media space, ideological statements of the totalitarian regime, which are creatively modified by authors and denial, neutralizing the canonized sentimental attitude to historical and religious beings, any authorities, expanding the linguistic and aesthetic horizons of the poetic word (slang, pidgin, dialects), alienation from social institutions, politics, dominant ideals and ideologies, semantic self-style, emptiness and desolation.

Key words: collective addresser, postcolonial discourse, poetic communication, Ukrainian literature, literary generation, 1990 generation, poetic text, language style.

Статтю отримано 15.05.2021 р.